

УДК 378.1

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8\(13\)-338-345](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8(13)-338-345)

**Юрій Раїса Федорівна**, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри біофізики, медичної апаратури та інформатики, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, 21018, м. Вінниця, вул. Пирогова, 56, <https://orcid.org/0000-0002-5917-9370>

**Богута Валентина Миколаївна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти природничих та математичних дисциплін та методик їх викладання, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 36000, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, <https://orcid.org/0000-0003-1577-3770>

**Нагорняк Світлана Василівна**, кандидат педагогічних наук, проректор з науково-педагогічної роботи, Вінницький кооперативний інститут, 21009, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 59, <https://orcid.org/0000-0002-5311-3303>

## ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Анотація.** У статті розкрито особливості дистанційної освіти в умовах війни та визначено її ефективність. Визначено, що дистанційне навчання впливає на формування додаткових умов для розвитку інтегрованих процесів у глобальній освіті. Обґрунтовано, що процес системи дистанційного навчання має особливості, які відрізняються вимогами до студентів, цілями, змістом, методами подання, мотивами, структурою та термінами, а не особливостями інших форм навчання. Усе це дозволило виокремити дистанційне навчання як самостійну форму, яка посідає особливе місце в структурі вищої освіти. Виділено рекомендації, які повинно виконувати керівництво та персонал ЗВО в умовах воєнного стану при дистанційній формі навчання. З'ясовано, що зміцненню позицій дистанційного навчання в українській системі вищої освіти перешкоджають: низький рівень проникнення в мережу Інтернет; соціальна нерівність; неналежний рівень матеріально-технічного забезпечення в ЗВО; оскільки дистанційне навчання розраховане на самостійну підготовку студента, то ефективність навчального процесу багато в чому залежить від рівня самодисципліни та мотивації студента; відсутність безпосереднього контакту з викладачами, необхідного для координації навчального процесу; студенти під керівництвом мають обмежені можливості підтвердити свою особу. Визначено, що особливої уваги заслуговує питання адаптації практичних завдань здобувачів вищої освіти педагогічного профілю до умов запровадження

воєнного стану. Доведено, що процес системи дистанційного навчання має особливості, які відрізняються вимогами до студентів, цілями, змістом, методами подання, мотивами, структурою та термінами.

**Ключові слова:** дистанційна освіта, дистанційне навчання, ЗВО, студент, викладач, ефективність.

**Yuriy Rayisa Fedorivna**, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Biophysics, Informatics and medical equipment, National Pirogov Memorial Medical University, 56, Pyrohova Street, Vinnytsia, 21018, <https://orcid.org/0000-0002-5917-9370>

**Bogouta Valentyna Mykolaivna**, PhD in Education, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education of Natural and Mathematical Disciplines and Methods of Teaching, Poltava National V. G. Korolenko Pedagogical University, 2, Ostrogradskoho Street, Poltava, 36000, <https://orcid.org/0000-0003-1577-3770>

**Nahorniak Svitlana Vasylivna**, Candidate of Pedagogical Sciences, Vice-Rector of Scientific and Pedagogical work, Vinnytsia Cooperative Institute, 59, Academician Yanhel Street, Vinnytsia, 21009, <https://orcid.org/0000-0002-5311-3303>

## EFFICIENCY OF DISTANCE EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR

**Abstract.** The article reveals the features of distance education in the conditions of war and determines its effectiveness. It was determined that distance learning affects the formation of additional conditions for the development of integrated processes in global education. It is substantiated that the process of the distance learning system has features that differ in requirements for students, goals, content, presentation methods, motives, structure and terms, and not features of other forms of education. All this made it possible to single out distance learning as an independent form that occupies a special place in the structure of higher education. Recommendations that must be followed by the management and staff of higher education institutions in martial law conditions with distance education are highlighted. It was found that the strengthening of distance learning positions in the Ukrainian higher education system is hindered by: low level of Internet penetration; social inequality; inadequate level of material and technical support in higher education institutions; since distance learning is designed for independent training of the student, the effectiveness of the educational process largely depends on the level of self-discipline and motivation of the student; lack of direct contact with teachers, necessary for the coordination of the educational process; supervised students have limited opportunities to verify their identity. It was determined that special attention

should be paid to the issue of adapting the practical tasks of higher education graduates of the pedagogical profile to the conditions of the introduction of martial law. It is proven that the process of the distance learning system has features that differ in requirements for students, goals, content, presentation methods, motives, structure, and terms.

**Key words:** distance education, distance learning, higher education, student, teacher, efficiency.

**Постановка проблеми.** Ключові переваги дистанційного навчання це: самостійність, дисциплінованість, свідоме ставлення студента до навчального процесу, набуття знань, умінь і навичок тощо. Активно та ефективно використовуючи сучасні технології, викладачі можуть значно збільшити обсяг теорії, лекцій та навчальних матеріалів, а студенти можуть засвоїти велику кількість нової інформації. Розвиток пізнавальної активності, аналітичних здібностей, розширення світогляду допоможе краще усвідомити сутність дисципліни, обраної професії та професії майбутнього. Система «викладач/студент» дозволяє знаходити та брати участь у творчих підходах, які інтегрують знання та набувають нового значення.

Останнім часом під впливом багатьох внутрішніх подій (пандемії, війни) та особливих умов життя національна система освіти зазнала серйозних змін щодо вирішення цих ситуацій. Протиріччя між традиційною освітою і постійно зростаючими тенденціями нових знань набирає обертів. Для вирішення проблем почали застосовуватися інноваційні форми організації освіти, які базуються на інформаційних технологіях і передбачають впровадження в освітню практику сучасних засобів і принципів організації навчального процесу.

Процес системи дистанційного навчання має особливості, які відрізняються вимогами до студентів, цілями, змістом, методами подання, мотивами, структурою та термінами, а не особливостями інших форм навчання. Усе це дозволило виокремити дистанційне навчання як самостійну форму, яка посідає особливе місце в структурі вищої освіти.

Організація всіх типів занять з використанням дистанційних засобів, які вже перевірені під час пандемії, в нинішніх складних умовах є вирішальним кроком в організації навчального процесу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивченням проблем дистанційного навчання, процесів удосконалення такого навчання займаються безліч науковців, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснюють І. Діордіца, А. Губіна, Х. Дзюбинська, Н. Ілляшенко, С. Ілляшенко, К. Ільницька, Н. Крук, А. Мартинюк, Т. Ревка, Н. Родінова, А. Сіленко, О. Удалова, О. Хомчук, М. Червоній, Ю. Шипуліна та інші.

**Мета статті** – розкрити особливості дистанційної освіти в умовах війни та визначити її ефективність.

**Виклад основного матеріалу.** Бажання отримати спеціальні знання в умовах дистанційного навчання відіграє важливу роль в ефективності навчання, оскільки мотивація до їх досягнення активізує пізнавальну діяльність, організацію та відповідальність студентів. Для мотивації студентів у дистанційному навчанні важливо дотримуватися низки рекомендацій [1]:

- під час навчання використовувати завдання, які передбачають постановку та досягнення цілей;
- передбачати навчальні завдання, які відповідають реальним можливостям реалізації, щоб студенти могли відчувати успіх у контексті досягнень;
- уточнювати успішну та неуспішну поведінку та використовувати найбільш розроблені індивідуальні критерії педагогічної оцінки;
- створити ситуацію вибору, потреби в прийнятті рішень, необхідності самостійно вирішувати проблеми, підбирати завдання, проявляти ініціативу та нести відповідальність;
- сприяти усвідомленню студентами власної відповідальності за результат своєї діяльності та наголошувати на ролі прикладених зусиль для досягнення успіху, необхідності розвитку здібностей, потреби в отриманні нових знань і вмінь.

Дистанційне навчання впливає на формування додаткових умов для розвитку інтегрованих процесів у глобальній освіті. Навчання має виконувати принципово нову функцію, не втрачаючи своєї традиційної функції, — передачу наукового та соціального досвіду підростаючому поколінню. Це створення високоадаптивної освітньої науки. Сучасні інформаційні технології стають одним із найважливіших інструментів модернізації загальної вищої освіти, управління нею, забезпечення освіченості кожного бажаючого. Метою інформатизації освіти є надання всім учасникам освітнього процесу нових можливостей добору наукової літератури та джерел зі спеціально створеними ресурсами для громадян і соціуму у якісній освіті. Вона полягає у забезпеченні умов для задоволення потреб ринку [2].

Процес системи дистанційного навчання має особливості, які відрізняються вимогами до студентів, цілями, змістом, методами подання, мотивами, структурою та термінами, а не особливостями інших форм навчання. Усе це дозволило виокремити дистанційне навчання як самостійну форму, яка посідає особливе місце в структурі вищої освіти.

Сьогодні існує багато платформ, веб-сайтів, програм і додатків, які можуть забезпечити дистанційне навчання у режимі онлайн, але не варто ними зловживати. Для ефективного онлайн-навчання варто обирати кілька найбільш універсальних програм, зручних і доступних учасникам навчального процесу.

В умовах воєнного стану навчання в усіх закладах, у тому числі й у вищих навчальних закладах, по можливості здійснюється дистанційно. Незважаючи на такі події, керівництво ЗВО повинно [3]:

- надавати освітні послуги в обсязі, встановленому програмою та планом;
- здійснювати заходи цивільного захисту в особливий період відповідно до плану;
- повідомляти учасників освітнього процесу про виникнення надзвичайної ситуації, меж її розповсюдження, способи і методи захисту та дії, які необхідно вжити у разі виникнення такої ситуації;
- здійснювати заходи, спрямовані на захист учасників навчально-виховного процесу у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- залучати додаткові сили та засоби на випадок надзвичайної ситуації;
- створювати та використовувати матеріальні запаси об'єктів у міру необхідності для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
- повідомити про надзвичайні загрози, які можуть призвести до припинення надання освітніх послуг;
- у разі безпосередньої загрози життю та здоров'ю здобувачів освіти (при офлайн-навчанні) провести планову евакуацію їх із закладу.

У воєнних умовах проводиться дистанційне навчання через онлайн-конференції, однак коли вмикаються сигнали повітряної тривоги, то у таких випадках Міністерство освіти і науки України рекомендує викладачам наступний алгоритм дій [4]:

- коли оголошено повітряний попереджувальний сигнал, потрібно спокійно повідомити студентам, що заняття необхідно припинити;
- звернути увагу студента на те, що він повинен піти у безпечне місце;
- попросити студентів залишити зустріч;
- зачекати, поки всі студенти закінчать онлайн-конференцію.

Зміцненню позицій дистанційного навчання в українській системі вищої освіти перешкоджають наступні причини [5]:

- 1) низький рівень проникнення в мережу Інтернет;
- 2) соціальна нерівність, в результаті чого студенти із заможних сімей мають більший доступ до дистанційного навчання;
- 3) неналежний рівень матеріально-технічного забезпечення в ЗВО;
- 4) оскільки дистанційне навчання розраховане на самостійну підготовку студента, то ефективність навчального процесу багато в чому залежить від рівня самодисципліни та мотивації студента;
- 5) відсутність безпосереднього контакту з викладачами, необхідного для координації навчального процесу;
- 6) студенти під керівництвом мають обмежені можливості підтвердити свою особу.

Однак, навіть якщо всі ці проблеми будуть вирішені, дистанційне навчання не замінить очного навчання. Воно забезпечує інтерактивне

спілкування між студентами і викладачами та соціалізацію з командою експертів. Однак це може бути додатковий механізм, який розширює можливості традиційної освіти.

В умовах війни, освітні програми та навчальні плани рекомендується здійснювати шляхом ущільнення навчально-методичних матеріалів, організації самостійної навчальної діяльності студентів, додаткового консультування з використанням методів дистанційного навчання. Пропонується внести відповідні зміни до тематичних календарних інваріантного та варіативного плану навчального закладу для забезпечення якісного виконання програм без урахування номерних показників програм [6].

Особливої уваги заслуговує питання адаптації практичних завдань здобувачів вищої освіти педагогічного профілю до умов запровадження воєнного стану. Адже, незважаючи на введення воєнного стану на території України, цілі освітньої галузі залишаються незмінними: продовження якісної підготовки здобувачів вищої освіти, виховання стійкого інтересу до педагогічної професії, розвиток творчого підходу до освітньої діяльності [7].

В умовах воєнного стану цифрова трансформація освітньої діяльності ЗВО є перспективним напрямком підготовки фахівців вищої освіти в Україні, зокрема фахівців педагогічних спеціальностей. Очевидно, очікується, що вона триватиме невдовзі після війни, принаймні до перебудови матеріальних основ та інфраструктури системи освіти на всіх рівнях в Україні. У перспективі цифрові технології в освітній діяльності можуть бути використані для залучення до освіти громадян України та інших громадян з числа тимчасово евакуйованих. Також доцільно використовувати цифрові технології для дистанційного навчання (перепідготовки та підвищення кваліфікації) працюючих, що відповідає ідеї «навчання впродовж життя» [8].

Необхідно відзначити, що процес системи дистанційного навчання має особливості, які відрізняються вимогами до студентів, цілями, змістом, методами подання, мотивами, структурою та термінами. Усе це дозволило виокремити дистанційне навчання як самостійну форму, яка посідає особливе місце в структурі вищої освіти, зокрема зараз в умовах війни.

**Висновки.** Отже, на підставі проведених досліджень визначено, що посилення позицій дистанційного навчання у ЗВО перешкоджають: низький рівень проникнення в мережу Інтернет; соціальна нерівність; неналежний рівень матеріально-технічного забезпечення в ЗВО; оскільки дистанційне навчання розраховане на самостійну підготовку студента, то ефективність навчального процесу багато в чому залежить від рівня самодисципліни та мотивації студента; відсутність безпосереднього контакту з викладачами, необхідного для координації навчального процесу; студенти під керівництвом мають обмежені можливості підтвердити свою особу. Разом з тим встановлено, що особливу роль виконує якість дистанційної освіти для здобувачів вищої освіти педагогічного профілю за умов воєнного стану. У ході дослідження

визначено, що процес системи дистанційного навчання має особливості, які відрізняються вимогами до студентів, цілями, змістом, методами подання, мотивами, структурою та термінами.

### *Література:*

1. Хомчук О. П. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання. Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Біла Церква, 24-25 березня 2022 р.). – Біла Церква: БНАУ, 2022. С. 126-128.
2. Губіна А. М., Мартинюк А. П. Можливості сервісу Google classroom у навчанні іноземної мови у ЗВО. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 184–187.
3. Родінова Н. Л. Червоний М. В., Діордіца І. М. Особливості дистанційного навчання студентів умовах воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2022. №4(9). С. 285-296.
4. Яким має бути навчання під звуки сирен? Відповідають МОН, експерти і батьки. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/8/248148/>
5. Сіленко А. О., Крук Н. В. Дистанційна освіта: альтернатива чи додаткові можливості традиційної освіти? Актуальні проблеми політики. 2022. Вип. 69. С. 94-100.
6. Удалова О. Ю., Дзюбинська Х. А., Ревка Т. О. Організація освітнього процесу в умовах війни. Перспективи та інновації науки. 2022. №7(12). С. 441-449.
7. Ільницька К. С. Особливості практичної підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в умовах запровадження воєнного стану. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. 26-27 травня 2022 р., м. Тернопіль. С. 95-98.
8. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. Цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти України в умовах війни. Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 10 травня 2022 р. / редкол.: В. Богомолів ; Харків. нац. автомобільно-дорожній ун-т. Електрон. текст. дані. Харків, 2022. С. 7-10.

### *References:*

1. Khomchuk, O. P. (2022). Psykhologhichni umovy efektyvnosti dystancijnogho navchannja. Aktualni pytannja internacionalizaciji vyshhoji osvity v Ukraini: linghivistychnyj, pravovyj ta psykhologho-pedaghoghichnyj aspekty: materialy III Mizhnarodnoji naukovy praktychnoji konferenciji (Bila Cerkva, 24-25 bereznja 2022 r.). – Bila Cerkva: BNAU, S. 126-128 [in Ukrainian].
2. Ghubina, A. M., Martynjuk, A. P. (2019). Mozhlyvosti servisu Google classroom u navchanni inozemnoji movy u ZVO. Naukovi zapysky Nacionaljnogho universytetu «Ostrozjka akademija»: serija «Filologhija». Ostrogh: Vyd-vo NaUOA. Vyp. 5(73), berezenj. S. 184–187 [in Ukrainian]
3. Rodinova, N. L. Chervonij, M. V., Diordica, I. M. (2022). Osoblyvosti dystancijnogho navchannja studentiv umovakh vojennogho stanu. Perspektyvy ta innovaciji nauky. №4(9). S. 285-296 [in Ukrainian].
4. Jakym maje buty navchannja pid zvuky syren? Vidpovidajutj MON, eksperty i batjky. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/8/248148/> [in Ukrainian].
5. Silenko, A. O., Kruk, N. V. (2022). Dystancijna osvita: aljternatyva chy dodatkovy mozhlyvosti tradycijnoji osvity? Aktualni problemy polityky. Vyp. 69. S. 94-100 [in Ukrainian].
6. Udalova, O. Ju., Dzubynsjka, Kh. A., Revka, T. O. (2022). Orghanizacija osvitnjogho procesu v umovakh vijny. Perspektyvy ta innovaciji nauky, 7(12). S. 441-449 [in Ukrainian].

7. Ілїнська, К. С. (2022). Особливості практичної підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в умовах запровадження воєнного стану. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. 26-27 травня 2022 р., м. Тернопіль. С. 95-98 [in Ukrainian].

8. Іл'яшенко, С. М., Шипуліна, Ю. С., Іл'яшенко, Н. С. (2022). Цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти України в умовах війни. Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті цифралізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 10 травня 2022 р. / редкол.: В. Богомолов ; Харків. нац. автомобільно-доріжний ун-т. Електрон. текст. дані. Харків. С. 7-10 [in Ukrainian].